

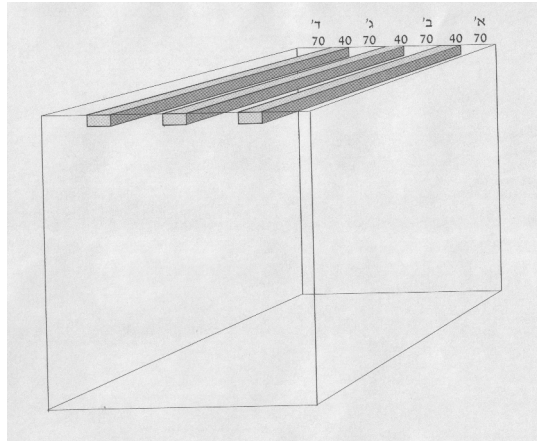
סימן נב

סוכה תחת פרגולה מקורות בטון

קורה לקורה 70 ס"מ, וסככו על גביהן
(ראה בתרשים!). מה דינה של סוכה זו?

שאלה

חצר סגורה מכל צידיה שיש מעליה
שלוש קורות בטון רוחבן 40 ס"מ ובין

אמנם אפשר להציע פתרון פשוט בכדי להכשיר גם את שני החלקים האחרים (ב' ו-ג'), שלהם סכך כשר ושתי דפנות, על ידי העמדת מחיצה שלישית ביניהם (תחת קורה 2, ראה בתרשים!) שתשמש את שני החלקים, כך שבסופו של דבר יוצרו לנו ארבע סוכות כשרות. ואם באנו לצמצם את הדופן עד למינימום כדי לאפשר לכל בני המשפחה לשבת ביחד, הרי שדי לנו לעשות דופן מינימלית של ארבעה טפחים ומשהו, ולהעמידה במרחק ג"ט מאחד הקירות, כך שהיא תחשב לדופן כשרה בת ז"ט מדין לבוד (עיין בשו"ע סי' תרל סעי' ג).

יתרה מזו, מסתבר שבנד"ד אפשר להסתפק בדופן עוד יותר מינימלית של טפח ומשהו ולהעמידה בתוך ג' הטפחים הסמוכים לקיר החצר. ואע"פ ששתי הדפנות הקיימות אינן מפולשות אלא

תשובה

אם נתייחס לכל חלק שאינו מקורה כאל סוכה העומדת בפני עצמה, לכאורה לא נוכל להכשיר את חלקים ב' ו-ג' שלהם יש רק שתי דפנות, אלא רק את חלקים א' ו-ד' הסמוכים לכותלי החצר ומוקפים בשלוש דפנות. וכתוצאה מכך, לא תהיה אפשרות לנצל את החלקים שאינם כשרים ולהשתמש בכל חלקי הסוכה לאכילה ולשינה, (למעט מקום ישיבתם של נשים וקטנים הפטורים מן הסוכה). יתרה מזו, אפילו עריכת השולחן אסורה בחלקים שאינם כשרים, וכפי ששינונו "היושב בתוך הסוכה ושלחנו בתוך הבית – בית שמאי פוסלין" (סוכה כח, א וכך פסקו הרי"ף והרמב"ם), וכל שכן בנד"ד שהחשש שמא יימשך אחר שולחנו מתוך חוסר תשומת לב גדול יותר.

בתקרה זו שאנו מצרפים מן הסכך ומן הקורה שיעור של ד' אמות מכל צד (70 ס"מ + 40 ס"מ = 110 ס"מ שהם קצת יותר משתי אמות), ועל כן ניתן לראות אותה כ'דופן עקומה'.

ואע"פ שאנו משתמשים בחלקים אלו (א' ו-ד') הכשרים לסוכה לצורך הגדרת 'דופן עקומה', ולכאורה אנו דנים אותם כדופן ולא כסוכה, מ"מ הם נחשבים לסוכה כשרה ומותר לשבת בהם. דין זה מבואר ברא"ש (סוכה פ"א סי' לג) שעסק במקרה דומה של סוכה המוקפת בשלוש מחיצות, וסכך פסול מפסיק בין חלק אחד של סוכה זו הסמוך לדופן האמצעית ויש בו שיעור סוכה, לבין חלק אחר המופלג ממנו ואינו מוקף אלא בשתי המחיצות הרחוקות. הוא הכשיר את החלק הפנימי שלו שלש מחיצות, אך גם את החלק החיצוני משום שהחלק הפנימי משמש עבורו כ'דופן עקומה'. וז"ל הרא"ש:

ואע"פ שאני רואה את הסכך כאילו הוא נקום להכשיר החיצונה, מ"מ לא נפסל הפנימי בשביל זה.

וא"כ מוכח שלא אמרינן ממנ"פ, אם חלקים אלו בסוכה נחשבים לדופן עקומה דין דופן להם ויצאו מכלל סכך ואם דין סכך להם יצאו מכלל דופן. שהרי מצד עצמם הם מסוככים בסכך כשר ומוקפים בג' מחיצות, ורק לצורך הכשרת החלקים האחרים (ב' ו-ג') אנו מתיחסים אליהם כאל דופן עקומה, והשימוש בהלכה זו של דופן עקומה אינו מכחיש את המציאות שיש בה סכך כשר. וכן פסק המגן אברהם (סי' תרלב ס"ק ז).

ועיין במג"א (סימן תרלג ס"ק ו) שמחלק בדין זה בין המקרה שהוזכר ברא"ש שהסכך הפסול מפסיק בין שני חלקי הסוכה, לבין

מקבילות זו לזו, ובסוכה זו העשויה כמבוי לא הכשירו ע"י דופן של טפח ומשהו אלא הצריכו דופן שלישית של ד"ט, שאני הכא שהסוכה נמצאת בחצר סגורה הגדורה במחיצות מכל צדדיה ודינה כסוכה העשויה כמין גא"ם (דהיינו - ה), ודי לה בדופן טפח ומשהו כמבואר בשו"ע (סי' תרל סעי' ז).

אלא שגם דופן מינימלית זאת עדיין צריכה להימצא באמצע הסוכה, והיא עלולה לגרום להפרעה קשה בסידור הסוכה ובשימוש בה. ומלבד זאת, השימוש בפתרון זה מחייב להזהיר את בני הבית לשבת אך ורק בחלקים הפנויים המסוככים כהלכה ולא תחת הקורות, ומשום כך מתבקש פתרון טוב יותר.

ולאחר העיון נלפענ"ד שאפשר להכשיר את הסוכה שתחת כל אחד מן החלקים הפנויים בלא להזדקק לתיקון כלשהו, ובלא צורך להעמיד שום מחיצה נוספת. שהרי אליבא דאמת כל אחד מחלקי הסוכה מוקף בארבע המחיצות של החצר, ואתרע מזלם של שני החלקים הפנימיים (ב ו-ג) שאין להם אלא שתי מחיצות הסמוכות אליהן, ואילו מחיצות החצר רחוקות מהם יותר מארבעה טפחים. ומאחר שכן, נראה שיש להכשיר חלקים אלו על ידי דופן עקומה, שיכולה להמשך עד שיעור רחב הקרוב לארבע אמות. ולשם כך יש לצרף את הסכך הכשר של הסוכה האחת לקורות הפסולות ולהכשיר בעזרתם את חברתה הסמוכה לה.

נמצא שכל השטח המסוכך (א) ביחד עם הקורה (1) ייחשבו כ'דופן עקומה' על מנת להכשיר את החלק הפנימי (ב), וכמו כן מן הצד השני השטח הפנוי (ד) ביחד עם הקורה (3) ייחשבו כ'דופן עקומה' על מנת להכשיר את החלק הפנימי (ג). שהרי אין

משום תרתי דסתרי, וכפי שביאר ב'מחצית השקל' (שם ד"ה על האצטבא).

ונמצא, שדינו של הרא"ש, המתיר להתייחס לסכך הפנימי כאל סכך כשר, אע"פ שאנו מתייחסים אליו גם כאל 'דופן עקומה', לא נאמר אלא במקום ששני בני אדם יושבים בשני מקומות. דווקא אז ניתן לראות את הסכך כאילו הוא דופן ביחס לאדם אחד, ובמקביל לראותו כאילו הוא סכך ביחס לאדם השני. אך לעומת זאת, לא ניתן לצרף את שתי ההגדרות גם יחד, ולהכשיר מקום אחד לאדם אחד מכח היותו סכך ובה בעת גם מכח היותו דופן.

ראוי להדגיש, אין פירושו של דבר ש'דופן עקומה' הוא מושג סובייקטיבי, שניתן לכל אדם להשתמש בו כפי ראות עיניו, ברצותו הריהי דופן וברצותו הריהי סכך. מושג זה הוא אובייקטיבי, ובדרך כלל הוא נקבע באופן מוחלט. אלא שבנד"ד הדופן העקומה עצמה מורכבת משני חלקים: חלק הראוי לשמש כדופן בלבד וחלק אחר הראוי לשמש גם כסכך. והא קמ"ל שדין 'דופן עקומה' לא נאמר רק בדופן הפסולה לסכך אלא גם בדופן הכשרה בחלקה לסכך בה. וגם הסברה נותנת לומר כן, כשם שכל דופן יכולה להעשות מחומרים הכשרים לסכך בהם.

יתרה מזו, לדעת חלק מן הראשונים סוכה העשויה כמין צריך כשרה (סוכה יט, ב. ועיי"ש בר"ן ובריטב"א החולקים על התוס' ד"ה העושה), אע"פ שאין בה שטח של ז' טפחים על ז' טפחים בגובה י' טפחים, וכגון שאין בסיכוך אלא שיעור של י"ז טפחים בלבד. והיינו משום שהדופן והסכך מצטרפים יחד למהות אחת, שחלקה דופן וחלקה סכך, ואין בכך משום תרתי דסתרי. ואף בנד"ד לא מן הנמנע שהתורה נתנה לדופן זו שני

המקרה שהוזכר בגמרא (סוכה ד, א) שהסוכה גבוהה יותר מעשרים אמה ובנו בה איצטבא באמצעה כדי למעט את גובהה. ומבואר שאע"פ שאין דפנות לאיצטבא זו אנו מכשירין אותה, ומחשיבים את הסכך הגבוה כ'דופן עקומה' בצירוף לדפנות הסוכה, ובלבד שאין בין איצטבא זו לדפנות הסוכה מרחק של ד"א. השו"ע (שם, סעיף ו-ז) אמנם פסק שיש להכשיר את הסוכה במקרה זה, אך הוסיף שאין להכשיר מטעם זה אלא את השטח שעל גבי האיצטבא אך לא את השטח שבינה לבין הדפנות.

והמג"א העיר על פסיקה זו, שאמנם היה מקום להכשיר גם את החלק היוצא מחוץ לאיצטבא מדין "פסל היוצא מן הסכך" (סוכה יט, א), שהרי גם חלק זה מסוכך בסכך כשר אלא שאין לו דפנות כשרות. ואעפ"כ הוא פסול משום שאנו רואים את הסכך הזה כאילו הוא כותל המשמש לאיצטבא כ'דופן עקומה', וממילא שוב לא ניתן להתייחס אליו כאל סכך כשר.

ועל כרחק יש לחלק בין המקרים, משום שהחלק היוצא מן האיצטבא אינו ראוי להכשר סוכה בפני עצמו, ורק אם נכשיר את האיצטבא יש מקום לדון את החלק היוצא ממנה כפסל לסוכה הכשרה. וא"כ גם לצד זה, בעל כרחנו עלינו לראות את קטע הסכך שמעל לאיצטבא כדופן לאיצטבא, ושוב לא ניתן להחשיבו כסכך כשר ולהכשירו מדין "פסל היוצא מן הסכך" משום דהוי תרתי דסתרי. אך לעומת זאת, במקרה שסכך פסול חוצץ בין שני חלקי הסוכה, היושב בצד הפנימי המוקף בג' מחיצות יכול להתייחס אל הסכך שמעליו כאל סכך כשר, ואילו היושב בצד החיצוני יכול להחשיבו כדופן עקומה ואין בזה

הסכך והדפנות, ושתי סעודות הן כשני ימים שמצינו בענין תרתי דסתרי בתפילה. יתרה מזו, בציבור הקלו יותר ולא הטריחו את הרבים לחזור על התפילה בדיעבד, אם טעו ביום המעונן והתפללו ערבית קודם הלילה. אע"פ שבאותו היום התפללו גם מנחה לאחר פלה"מ, ולא חיישינן לתרתי דסתרי. ומשמע שבכגון דא אין פסול בעצם ב'תרתי דסתרי', ועל כרחק מעיקר הדין דנים כל מצוה לפי שעתה, ולכן אין סתירה בין שעה זו לשעה זו. אלא שביחיד החמירו משום דמחזי כחוכא ואיטלולא, שפעם אחת המתפלל מחשיב זמן זה ליום ופעם אחרת ללילה ומחליף בכל פעם את הזמנים, והדבר ניכר בחוש לעיני כל הרואים.

מה שאין כן בנדון דידן שסתם בני אדם אינם רואים את הישיבה בשני חלקי הסוכה כ'תרתי דסתרי', כי הסתירה אינה מורגשת כל כך בחוש אלא רק ללמדנים, ולכן אין כאן חוכא ואיטלולא. וצ"ע.

אחרי כתבי זאת מצאתי ב'מנחת שלמה' (חלק ב-ג סי' נו אות ב) שדן בשאלה דומה, שסכך פסול מחלק את הסוכה לשנים כשלכל חלק יש שתי דפנות בלבד, וניתן להכשירה רק אם נראה את החלק השני כדופן עקומה. ולמסקנה לא הכריע בדבר, משום שיש להסתפק שמא הכשרת שתי הסוכות היא בבחינת תרתי דסתרי.

אלא שיש לחלק בין המקרים, שם אין כלל סוכה כשרה וכל צד מחשיב את חבירו כדופן עקומה כדי להכשיר את עצמו, ואילו בנד"ד יש לכל צד סוכה כשרה. וכל השאלה בנד"ד היא אם ניתן להשתמש בחלק הכשר גם כדופן עקומה, או שיש לחשוש בדבר משום תרתי דסתרי. והנראה לענ"ד כתבתי, והאמת תורה דרכה.

דינים במקביל וארכבא אתרי רכשי, גם דין דופן וגם דין סכך. אלא שיש לדון בזה משום 'תרתי דסתרי' וכדאמרן, (ועיין מנחת שלמה ח"ב סי' ג).

בשולי דברינו, יש להוסיף: לענ"ד החשש לתרתי דסתרי הוא רק באדם אחד ולא במשפחה. ולכן נלענ"ד שלמרות שמבחינתו של בן משפחה אחד היושב בסוכה נחשב בן המשפחה האחר כיושב תחת דופן וכן להיפך, בכל זאת הדבר מותר. כי דנים כל אחד ואחד בפני עצמו, והתקרה נקבעת עבורו כסכך או כדופן כפי מה שנראה ממקום ישיבתו. אך ודאי אסור לאדם אחד להחליף מקום באמצע הסעודה, כי אצלו זהו תרתי דסתרי ממש באותה הסעודה עצמה. ומעין זה כתב גם הביכורי יעקב (הובא בשער הציון סי' תרלג ס"ק כג) לגבי איצטבא, שאסור לאדם אחד היושב בפסל היוצא ממנה להשתמש גם בצד השני, שהרי הכשר האיצטבא הוא משום דופן עקומה ויש בזה משום תרתי דסתרי, אך התיר לשני אנשים להשתמש באופן זה. עם זאת, נראה שבסעודה אחרת הוא יוכל להחליף מקום ואינו צריך לחשוש משום תרתי דסתרי.

סברא כעין זו מצאנו ב'ביאור הלכה' (סי' רסג ד"ה 'ואם יחיד') שדן בשאלה, האם מותר לאדם להתפלל גם מנחה וגם ערבית, אחרי פלג המנחה ולפני השקיעה. מסקנתו היא, שאדם אחד יכול להתפלל מנחה היום לאחר פלג המנחה ולהתפלל ערבית למחרת באותה השעה ואין בזה משום תרתי דסתרי. דלא אמרינן תרתי דסתרי מיום ליום, אלא רק באותו יום עצמו. וכמו כן יש לומר בנד"ד, שכל סעודה עומדת בפני עצמה משום שיש בה חיוב נפרד, ובכל סעודה יש מקום להגדרה מחודשת של

מסקנה

בחלקים הפנימיים (ב' ו-ג). ברם יש להזהיר את היושבים בסוכה זו שלא לשבת תחת החלקים המקורים, ומשום כך ראוי להעמיד את השלחן לפחות בחלקו תחת החלקים הפנויים ומסוככים בסך כשר כדי שלא יבואו להמשך אחריו.

נראה שבנד"ד ניתן להכשיר את כל חלקי הסוכה המצויים תחת הסכך הכשר בלא שום תיקון נוסף, ולראות את הסכך שעל גבי החלקים החיצוניים (א' ו-ד) כסכך כשר לגבי היושבים תחתיו, ובה בעת לראות אותו כדופן עקומה לגבי היושבים

סימן נג

סוכה שיש בה טירחא גדולה

שאלה

רבה כל כך. והרי החיוב במצות סוכה לא נאמר במקום צער, ובכלל זה בתנאי מגורים ובחוסר נוחות כמו אלו, אלא דווקא באופן שבו אדם דר כל השנה, כפי שלימדונו חכמים "תשבו – כעין תדורו" (סוכה כו, א). ואף השואל רצה להסתמך על סברא דומה שהובאה בביה"ל (סי' תרמ, ד"ה מפני הרוח), שלא זו בלבד שהמצטער מחמת הצינה פטור מן השינה בסוכה, אלא שגם אין לחייב אותו מלכתחילה לטרוח ולהביא כרים וכסתות לסוכתו על מנת להנצל מן הצינה. ובטעם הדבר כתב:

אין כל אדם יכול לטרוח בכל לילה להביאם שם, ולמחר לפנותם.

ואע"פ שאם יכול להניחם שם במשך כל החג אין לפטרו מדין מצטער, מכל מקום אין לחייבו לטרוח להביאם לסוכה בכל לילה משום שאין דרך האדם לדור כך בביתו. ולכאורה יש ללמוד מדבריו גם לנד"ד, שכל עוד ישיבת הסוכה כהלכתה כרוכה בטורח גדול כל כך, באופן שאדם רגיל בביתו אינו רגיל לטרוח כל כך, ראוי לפטור אותו מדין 'מצטער'.

אדם גר בבנין רב קומות בקומה העשירית, וטורח גדול עבורו לרדת לסוכה בכל עת שהוא חפץ לאכול עוגה או שאר מיני מזונות. ואמנם לקראת הסעודות הקבועות המשפחה מתארגנת, ומורידה את כל המצרכים והכלים הנחוצים לסעודה, כך שהסעודה עצמה אינה כרוכה בטירחא יתרה. אך בין הארוחות, כשבני הבית חפצים לטעום עוגה, המאמץ לרדת לסוכה גדול, והטירחא קשה עליהם. ושאלתו: האם בתנאים אלו הוא רשאי לפטור עצמו מן החיוב של אכילה בסוכה, בטענה שטירחא יתרה זו מביאה אותו לידי צער, ו"מצטער" פטור מן הסוכה?

תשובה

אמנם מסתבר שבכל ימות השנה אין דרכן של בני אדם לטרוח כל כך לצורך אכילה מועטה, ולכאורה די בסברא זו כדי לפטור את השואל מעצם המצוה של ישיבה בסוכה, כיון שהיא כרוכה בטירחא